

Redefining Quarter Century Experience of Cultural Landscape in UNESCO World Heritage Center

Sara Mirzad Jahromi ¹, Mohammad Reza Pourjafar ^{2,*} and Mitra Habibi ³

1. PhD researcher in Urban Planning, Art and Architecture Faculty, Tarbiat Modarres University, Tehran, Iran

2. Professor, Department of Urbanism, Art and Architecture Faculty, Tarbiat Modarres University, Tehran, Iran

3. Department of Urbanism, Faculty of Art and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran

* Corresponding Author, pourja_m@modares.ac.ir

ARTICLE INFO ABSTRACT

UPK, 2021

VOL. 5, Issue 4, PP, 309-324

Received: 28 Aug 2019

Accepted: 08 Apr 2020

Review article

KEYWORDS: Cultural landscape, World Heritage Center, UNESCO, Meeting, Universal Value

Background: Despite the passing of more than a century from the first use of the term "cultural landscape," The World Heritage Center became the first international legal instrument to recognize and to protect cultural landscapes at the sixteenth session of the UNESCO in 1992. Investigating the interplay between people and nature over time in order to strengthen and protect them, and the recognition of the diversity of cultural landscapes, is an effective way of recording these valuable works.

Objectives: This paper examines the concept of cultural landscape and its criteria in the documents published by the World Heritage Center, examining the meetings held and the evolution of the concept and examining the diversity of human and environmental interactions between 1992 and 2017.

Methodology: The present study is descriptive-analytic. In this research, the documents of the UNESCO and related articles and books have been reviewed and its evolution has been investigated.

Results: Changing criteria for inscribing cultural landscapes, adopting cultural landscape categories and revising expert meetings are findings of this research. For example, in the section of regional meetings, cultural landscapes of various continents are explored or in the thematic section, the cultural landscape of routes, mountains, deserts, plantation systems, rice terraces have been considered. The World Heritage Convention recognize and to protect cultural landscapes of outstanding universal value. This opened the Convention to regions underrepresented on the World Heritage List and gave new drive to the interpretation of heritage. The inscription of properties in the six defined areas is not appropriate, and the European region accounts for about 50% of the properties.

Conclusion: The inclusion of cultural landscapes in the UNESCO World Heritage List is an important step towards the international recognition of such sites, and national and regional authorities should continue to increase the protection and preservation of these valuable monuments. It is obvious that the increase of Iran's contribution in the registration of cultural landscapes will reveal the cultural influence of this country in local, national, regional and supra-regional policy.

Highlights:

Iran has valuable capacities in cultural landscape that Should be inscribed, preserved and protected.

Cite this article:

Mirzad Jahromi, S., Pourjafar, M., Hajipour, K. (2021). Redefining quarter century experience of cultural landscape in UNESCO world heritage center. *Urban Planning Knowledge*, 5(4), 309-324. doi: <https://dx.doi.org/10.22124/upk.2020.14241.1276>

بازخوانی ربع قرن تجربه منظر فرهنگی در اسناد مرکز میراث جهانی یونسکو^۱

سارا میرزاد جهرمی^۱، محمدرضا پورجعفر^{۲*} و خلیل حاجی پور^۳

۱. دانشجوی دکترای شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس تهران، ایران

۲. استاد گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس تهران، ایران

۳. استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، ایران

* نویسنده مسئول: pourja_m@modares.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>دانش شهرسازی، ۱۴۰۰ دوره ۵، شماره ۴، صفحات ۳۰۹-۳۲۴ تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۶/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۱/۲۰ مقاله مروری</p>	<p>بیان مسئله: علیرغم گذشت بیش از یک قرن از نخستین کاربرد اصطلاح «منظر فرهنگی»، با تدوین دستورالعمل نحوه ورود مناظر فرهنگی به لیست میراث جهانی در شانزدهمین جلسه مرکز میراث جهانی یونسکو در سال ۱۹۹۲، این عبارت در اسناد بین المللی جایگاهی ویژه یافت. بررسی تاثیر متقابل انسان و طبیعت در گذر زمان به منظور تقویت و محافظت از آنها و باز شناخت تنوع مناظر فرهنگی، اقدامی موثر در ثبت این آثار ارزشمند می باشد. مرکز میراث جهانی یونسکو نخستین و مهم ترین نهاد بین المللی حفاظت از مناظرهای فرهنگی می باشد.</p> <p>هدف: هدف این مقاله تبیین تجربیات منظر فرهنگی در بازه زمانی ۱۹۹۲-۲۰۱۷ در اسناد مرکز مذکور است.</p> <p>روش: با پژوهش حاضر از نوع توصیفی- تحلیلی با روش مطالعه کتابخانه ای می باشد. این مقاله ضمن بررسی مفهوم منظر فرهنگی و معیارهای آن در مدارک منتشر شده مرکز میراث جهانی، به واکاوی نشست های برگزار شده و سیر تحول مفهوم مذکور و بررسی تنوع تاثیرات متقابل انسان و محیط می پردازد.</p> <p>یافته ها: تغییر معیارهای ثبت مناظر فرهنگی، تدوین دسته بندی مناظر و بررسی نشست های تخصصی به صورت موضوعی و موضعی از یافته های این پژوهش می باشد. به عنوان مثال در بخش نشست های موضعی، مناظر فرهنگی قاره های مختلف کنکاش شده یا در بخش موضعی، منظر فرهنگی آبراهه ها، جاده ها، کوه ها، بیابان ها، تالابها، ترانسهای برون مرز مورد توجه قرار گرفته اند. بررسی آثار ثبت شده در ۶ منطقه تعریف شده بیانگر عدم تناسب ثبت آثار بوده و منطقه اروپا حدود ۵۰ درصد آثار را به خود اختصاص داده است.</p> <p>نتیجه گیری: ورود مناظر فرهنگی به لیست میراث جهانی یونسکو گام مهمی در جهت شناخت بین المللی این نوع سایت ها بوده و مقامات ملی و منطقه ای بایستی همچنان اقدامات حفاظت و حراست از این آثار ارزشمند را افزایش دهند. بدیهی است افزایش سهم ایران در ثبت مناظر فرهنگی، تاثیر فرهنگی این سرزمین در سیاستگذاری محلی، ملی، منطقه ای و فرامنطقه ای را آشکار خواهد ساخت.</p>

کلید واژه ها: منظر فرهنگی، مرکز میراث جهانی، یونسکو، نشست، ارزش برجسته

نکات برجسته:

ایران دارای ظرفیت های ارزشمندی از مناظر فرهنگی می باشد که بایستی ثبت، نگهداری و حفاظت گردند.

^۱ این مقاله برگرفته از بخشی از رساله دکتری خانم سارا میرزاد جهرمی تحت عنوان «تبیین چارچوب ارتقای هویت در شهرهای جدید با تاکید بر مفهوم منظر فرهنگی؛ مورد مطالعه: شهر جدید صدرا» است که در دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس تهران با راهنمایی آقای دکتر محمدرضا پورجعفر و مشاوره آقای دکتر خلیل حاجی پور در حال انجام می باشد.

ارجاع به این مقاله: میرزاد جهرمی، سارا، پورجعفر، محمدرضا و حاجی پور، خلیل. (۱۴۰۰). بازخوانی ربع قرن تجربه منظر فرهنگی در اسناد مرکز میراث جهانی یونسکو. *دانش*

شهرسازی، ۵(۴)، ۳۰۹-۳۲۴. doi: <https://dx.doi.org/10.22124/upk.2020.14241.1276>

بیان مسئله

با تدوین دستورالعمل نحوه ورود «مناظر فرهنگی» به لیست میراث جهانی یونسکو در سال ۱۹۹۲، این عبارت در اسناد بین‌المللی جایگاهی ویژه یافت. این مرکز، با تشکیل کنوانسیون‌های بین‌المللی گوناگون برای حفاظت از میراث فرهنگی و اعلام ضرورت مستندنگاری این آثار در پی شناسایی، حفاظت و مدیریت آثار دارای ارزش برجسته جهانی می‌باشد. مفهوم امروزی منظر فرهنگی نتیجه روند توسعه جامعه معاصر و ارزش‌های حاکم بر آن است. پس از جنگ جهانی و ویرانی‌های حاصل از آن و توسعه عظیم صنعتی، از دهه ۱۹۵۰ مردم دریافتند که زندگی‌شان ارتباط نزدیکی با محیطی دارد که در آن زندگی و کار می‌کنند و این امر، تشخیص هویت فرهنگی و مرجعی روحی و روانی برای روشی متعادل در زندگی را تسهیل می‌نماید (پورجعفر و دهقانی، ۱۳۹۰).

تنوع فرهنگی، میراث مشترک همه انسان‌ها است و اهمیت آن باید به نفع نسل‌های حاضر و آینده، به رسمیت شناخته شده و تایید گردد (یونسکو، ۲۰۰۱). آثار تاریخی اعم از طبیعی و فرهنگی جوامع مختلف مکان انباشت فرهنگی و خاطره جمعی نسل‌های گذشته بوده و در زندگی امروزی این جوامع، نقش به‌سزایی دارد (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۶). ثروت‌های طبیعی و فرهنگی منابع غیرمنقول زندگی و وحی بوده و از آنجا که میراث مؤلفه تشکیل‌دهنده هویت به هر مکان را شکل می‌دهد و به آن مکان، شخصیت ویژه‌ای می‌بخشد، خزانه تجربه بشری شمرده می‌شود. منظرهای فرهنگی با درک واقعیت همزیستی تاریخ و طبیعت، به عنوان بخشی از این ثروت‌ها شناخته شده‌اند؛ ثروتی که نشان‌دهنده اجتماعات بشری و زیستگاه آنهاست و در طول زمان و تحت تأثیر محدودیت‌های فیزیکی و فرصت‌هایی شکل گرفته‌اند که محیط طبیعی، توالی اجتماعی و فشارهای اقتصادی و فرهنگی داخلی و خارجی آنها را به وجود آورده است (یونسکو، ۲۰۱۷). مرکز میراث جهانی یونسکو نخستین و مهم‌ترین نهاد بین‌المللی حفاظت از منظرهای فرهنگی می‌باشد. بنابراین با توجه به ثبت ۳ منظر فرهنگی از میان ۲۲ اثر ثبت شده از ایران تا سال ۲۰۱۷ در سازمان میراث جهانی یونسکو و وجود پتانسیل‌های فراوان فرهنگی، طبیعی و تاریخی اعم از ملموس و ناملموس، همچنین تفاوت بسیار با سایر تمدن‌های مهم آسیایی از جمله چین (ثبت ۵ منظر فرهنگی از میان ۵۶ اثر ثبت شده) و هند (ثبت ۱ یک منظر فرهنگی از میان ۳۶ اثر ثبت شده) شناخت، مدیریت و حفاظت از آثار فرهنگی و بالاخص مناظر فرهنگی بایستی در دستور کار نهادهای میراثی، معماری و شهرسازی کشور قرار گیرد.

در این راستا کمیته منظر فرهنگی ایسلپ در سال ۱۳۹۰ تشکیل شده و از سال ۱۳۹۶ با عنوان کارگروه منظر فرهنگی ایسلپ با هدف افزایش دانش و توانمندی معماران منظر و مشارکت آگاهانه آنها در ادارک و حفاظت از میراث منظر فرهنگی، به کار خود ادامه می‌دهد. همچنین کمیته علمی منظر فرهنگی ایکوموس ایران در سال ۱۳۹۱ تاسیس گردیده است. این کمیته با توجه به تعلق به منطقه فرهنگی و تمدنی غنی و سرزمینی با تنوع اقلیمی و تنوع فرهنگی، که نماد پاسداشت انسان از عناصر طبیعت است نمود منظر را از هزاره‌های دور تا امروز در خود جای داده است.

لذا با توجه به اهمیت موضوع هدف این مقاله بررسی و تبیین تجربیات منظر فرهنگی در بازه زمانی ۱۹۹۲-۲۰۱۷ در اسناد مرکز مذکور می‌باشد. لذا با توجه به طرح موضوع یونسکو در خصوص نحوه تعامل با آثار تاریخی و فرهنگی در مقالات و اسناد متعدد، این مقاله بر آن است تا به بررسی تجربیات این مرکز بپردازد. در این راستا ضمن بررسی مقالات علمی-پژوهشی داخلی اسناد منتشر شده مرکز میراث جهانی نیز بررسی و تحلیل شده‌اند. مقالات پژوهشی عنوان شده در جدول ۱، ابتدا در دو بخش نظر پژوهشی و مورد پژوهی تقسیم شده و سپس هر کدام در قالب بخش‌های مفاهیم و معیارها، اسناد و منشورها، تحلیل وضع موجود و برنامه حفاظت و مدیریت قرار گرفتند.

جدول ۱

تحلیل مقالات بررسی شده در خصوص اسناد مرکز میراث جهانی یونسکو

نوع پژوهش	عنوان پژوهش	نویسندگان	نشریه	سال	جایگاه اسناد یونسکو در پژوهش
مفاهیم و معیارها	واکاوی مؤلفه های بازساخت اصالت در حفاظت میراث فرهنگی	فدائی نژاد، عشرتی	هنرهای زیبا	۹۳	مفهوم اصالت در منظر فرهنگی و اهمیت نقش مردم، اهمیت جنبه های ناملموس علاوه بر ملموس
	واکاوی اصلی ترین چالشهای مفهوم منظر فرهنگی؛ با تکیه بر بازساخت و تحلیل کارنامه هجده ساله این مفهوم در یونسکو	حناچی، عشرتی	نامه معماری و شهرسازی	۹۰	مفهوم منظر فرهنگی و معیارهای آن، تاریخچه، بررسی یونسکو، نقد اقدامات یونسکو، وجود تناقض در تعریف منظر فرهنگی از دیدگاه سازمانهای مرتبط
	بررسی کنوانسیون حمایت از میراثهای فرهنگی و طبیعی (۱۹۷۲) و انتخاب چند نمونه از آثار طبیعی ملی ایران و تطبیق با معیارهای کنوانسیون مذکور جهت ثبت در فهرست میراث جهانی	دبیری، لقای، شیرازیان	علوم و تکنولوژی محیط زیست	۸۵	معرفی یونسکو، بیان معیارهای گزینش میراث جهانی، بیان فرایند ثبت آثار فرهنگی در مرکز میراث جهانی
	شناسایی نقش ساختارهای طبیعی در شکل گیری منظر فرهنگی سکونتگاه باستانی تخت سلیمان با استفاده از فناوری نوین دورسنجی	ایرانی بهبهانی، بهرامی، آقابراهیمی سامانی، ساعتیان	محیط شناسی	۸۹	ارائه معیارهای منظر فرهنگی از دید یونسکو و اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی، نگاه به منظر فرهنگی از دید محیط زیست و ساختارهای طبیعی زمین، بیان ویژگی های منطقه
	باززنده سازی «منظر فرهنگی» تخت سلیمان با تأکید بر رویکردهای بازآفرینی و حفاظت از میراث جهانی ایکوموس	بمانیان، انصاری، الماسی فر	مدیریت شهری	۸۹	ارائه مفهوم منظر فرهنگی، انواع منظر فرهنگی و معیارهای آن، بررسی منشورها، بررسی نمونه موردی
مورد پژوهی	مزار پیر مراد، منظر فرهنگی - آئینی شهرستان بانه	مخلص، فرزین، جوادی	باغ نظر	۹۲	تعریف منظر فرهنگی، بیان دسته بندی آن، ارتباط هویت و منظر فرهنگی، بیان منشورهای مرتبط، لزوم حفاظت و احیای منظر، عدم تعریف معیارهای منظر فرهنگی و انطباق نمونه با آن
	تحلیل منظر شهری تاریخی سلطانیه بر اساس توصیه نامه ۲۰۱۱ یونسکو (مطالعه موردی: محور حدفاصل گنبد سلطانیه تا مقبره ملاحسن کاشی)	تقوایی، مطهری راد	مطالعات شهر ایرانی - اسلامی	۹۳	بررسی توصیه نامه ۲۰۱۱ یونسکو در مورد منظر تاریخی شهر
	مدیریت و توسعه پایدار منظر فرهنگی چشمه علی ری	باورساد، انصاری	علوم و تکنولوژی محیط زیست	۹۵	تعریف منظر فرهنگی از دید یونسکو، ارائه دسته بندی یونسکو از مناظر فرهنگی، ارائه معیارهای یونسکو برای مناظر فرهنگی
	بازشناسی مفهوم ارزش در حفاظت منظر فرهنگی اورامان تخت	فدائی نژاد، بهرامجردی، حناچی، رمضانی، نظام	پژوهش های انسان شناسی ایران	۹۶	اعلام توجه به میراث فرهنگی توسط نهادها و موسسات، بیان تعریف منظر فرهنگی و دسته بندی آن از دید یونسکو
	ویژگی های منظر فرهنگی عشایر بختیاری و تأثیر آن در ساختار معماری کوچ نشینی	دانایی نیا، ایل بیگی پور	باغ نظر	۹۶	تعریف منظر فرهنگی از دید یونسکو، بررسی دستور العمل کمیته میراث جهانی

نوع پژوهش	عنوان پژوهش	نویسندگان	نشریه	سال	جایگاه اسناد یونسکو در پژوهش
مورد پژوهی برنامه حفاظت و مدیریت	رویگرد یکپارچه در مدیریت و حفاظت میراث طبیعی و فرهنگی	کبیری هندی، دانه کار	نامه باستان شناسی	۹۰	ارتباط میراث طبیعی و فرهنگی، ارتباط فرهنگهای بشری با بوم سازگان طبیعی
	تدوین چارچوب مفهومی حفاظت و بازآفرینی یکپارچه در بافت های فرهنگی - تاریخی	حناچی، فدایی نژاد	هنرهای زیبا	۹۰	حفاظت از منظر فرهنگی، جایگاه منظر فرهنگی در اسناد بین المللی
	سیر تاریخی و اندیشه ای حفاظت میراث فرهنگی از منظر جایگاه مفهومی تمامیت (یکپارچگی)	بصیری، وطن دوست، امامی، احمدی	مطالعات اسلامی: تاریخ و فرهنگ	۹۲	نقش یونسکو در خصوص حفاظت آثار، بیان دسته بندی ارزش میراث فرهنگی
	مدیریت و حفاظت میراث جهانی در آموزش دانشگاهی	فردانش	صفه	۹۳	بررسی ثبت آثار در سازمان میراث جهانی، مناظر فرهنگی به عنوان یکی از موارد مورد توجه و میراثی کشورها
	ظهور و حضور روستا و میراث روستایی در سیر تطور اسناد بین المللی حفاظت	ندیمی، ابوئی، صادق احمدی	مسکن و محیط روستا	۹۶	بررسی اسناد بین المللی حفاظت از میراث فرهنگی، تعریف یونسکو از منظر فرهنگی

بررسی مقالات مطرح شده در جدول ۱، بیانگر توجه همه جانبه نویسندگان به موضوع یونسکو نسبت به مفهوم منظر فرهنگی نبوده و صرفاً به اشاراتی در خصوص مفهوم، معیارها و روند ثبت آثار بسنده شده است. تنها در پژوهش حناچی و عشرتی (۱۳۹۰)، به تجربه مفهوم منظر فرهنگی در اسناد یونسکو پرداخته شده اما نشست های تخصصی به صورت جزئی مد نظر نبوده و نحوه ثبت آثار و تفاوت های آن (اعم از نحوه پخشایش و تعداد آثار در سال) نیز به صورتی کلی مطرح شده است. لیکن در این پژوهش ۱۰۲ منظر فرهنگی ثبت شده در یونسکو به تفصیل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته که نتایج آن در قالب جداول و شکل ارائه شده است.

مبانی نظری

مبانی نظری این پژوهش در دو بخش به بررسی مفهوم منظر فرهنگی و تجربیات منظر فرهنگی در اسناد مرکز میراث جهانی یونسکو می پردازد.

مفهوم منظر فرهنگی

علیرغم استفاده از عبارت «منظر فرهنگی» در رشته های مختلف و ارائه تعاریف بسیار توسط افراد مختلف، مفهوم دقیق آن همچنان در حاله ای از ابهام قرار دارد.

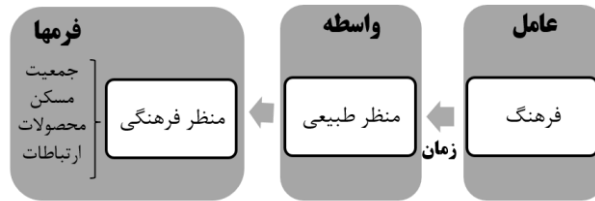
عبارت منظر فرهنگی نخستین بار از سوی یک جغرافیدان آلمانی در اوایل دهه ۱۹۰۰ به کار گرفته شد. نظریه آلفرد هنتنر^۱ با نادیده گرفتن ارتباط نزدیک بشر و محیط پیرامونش، بر پژوهشهای پس از خود تاثیر گذاشت. سپس، اوتو اشلوتر^۲ در واکنش به هنتنر، به اصلاح فعالیت های بشری در نحوه استفاده از منابع طبیعی پرداخت. هدف اصلی وی در مسائل جغرافیایی، بیان مورفولوژی منظر به عنوان محصول فرهنگی بود. اشلوتر ضمن تاکید بر جنبه های ملموس فرهنگی، بر مفاهیم غیر ملموس از جمله زبان، سنت، مذهب و سایر ارزشهای تداعی گر چشم پوشید. پس از وی کارل سائور^۳ در دهه های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰، اقدامات اشلوتر را در زمینه مورفولوژی منظر ادامه داد. وی در مطالعات خویش، میان منظر طبیعی و منظر فرهنگی تفاوت قائل شد (یونکو^۴، ۲۰۱۵).

^۱ Alfred Hettner

^۲ Otto Schlüter

^۳ Carl Sauer

^۴ Yünkü

شکل ۱. بیان شماتیک کارل سائور از مورفولوژی منظر

سائور معتقد بود «منظر فرهنگی در اصل، نتیجه و اسلوبی برگرفته از منظر طبیعی توسط اجتماع فرهنگی می باشد؛ به تعبیری دیگر، فرهنگ به عنوان نماینده، محیط طبیعی در نقش واسطه و منظر فرهنگی نتیجه تعامل این دو است. تحت تاثیر فرهنگ اعمال شده که در گذر زمان تغییر نموده، منظر دستخوش توسعه است، مراحل را پشت سر می گذارد و احتمالاً به سرانجام چرخه توسعه می رسد (سائور، ۱۹۲۵). پتر فولر^۱ مشاور میراث جهانی معتقد است منظر فرهنگی، نتیجه تعامل انسان با محیط زیست پیرامونش می باشد. وی کلمه «قوم یا ملت» را برای توضیح و تفسیر این مفهوم انتخاب می کند، با ذکر این مطلب که فرهنگ، به معنای اسلوب زندگی اجتماعی از مردم و در برگزیده آثار باقیمانده از آنان است؛ اما جوهر و ریشه کلمه «قوم» همانند «زندگی قومی» تنها شامل مردم نمی شود، بلکه نتیجه تعامل آنها با محیط زیستشان را فراتر از دوره های زمانی را در بر می گیرد (بمانیان، انصاریو الماسی فر، ۱۳۸۹). آلمو فارینا^۲، یکی از نظریه پردازان اکولوژی منظر، اذعان می دارد که «مناظر فرهنگی به مداخلات انسان به منظور ماندگاری نیازمندان و چنانچه مداخلات انسان کم رنگ شود، منظر فرهنگی به سوی منظر طبیعی میل خواهد کرد» (بمانیان و احمدی، ۱۳۹۳).

بیانیه ناچیتوچز^۳ در خصوص مناظر میراثی که در سال ۲۰۰۴ در ایکوموس به تصویب رسید بر منظر فرهنگی به عنوان «تعامل بین مردم و طبیعت در گذر زمان» تاکید می کند (لیدرالیوت، مالتبی و بورک^۴، ۲۰۰۴).

مفهوم منظر فرهنگی حاوی شناختی صحیح و پویا از تاریخ منظر است که در آن گذشته، حال و آینده بصورت یکپارچه به هم متصل اند. در این راستا مناظر فرهنگی با رویکردی همه جانبه نگر، حفاظت از مناظر تاریخی را در بستر طبیعی شان در نظر می گیرند. بنابراین علاوه بر نمایش ارزش های ملموس و غیرملموس، زیبایی شناختی، تاریخی و فرهنگی مناظر در قالب فعالیتهای گوناگون، ضامنی برای حفظ یکپارچگی و اصالت این مناظر نیز محسوب می گردند و با جلوگیری از توسعه بیشتر مداخلات و تهدیدات بالقوه و کنونی، سبب انتقال این ارزش های منحصر به فرد به نسل های آینده می گردند (باورساد و انصاری، ۱۳۹۵).

تجربه منظر فرهنگی در اسناد مرکز میراث جهانی یونسکو:

آثار تاریخی جوامع مختلف مکان انباشت فرهنگی و خاطره جمعی نسلهای گذشته بوده و در زندگی امروزی این جوامع، نقش به سزایی دارد. نسل حاضر که بیش از هر نسل دیگری ارزش و هویت انسانی جوامع گوناگون را درک کرده است، در برابر نسلهای آینده مسئول است و موظف به حفظ و نگهداری آثار گذشته با حفظ اصالت آنها برای آیندگان می باشد (حیبی و مقصودی، ۱۳۸۶). با وجود تدوین توصیه نامه یونسکو در سال ۱۹۶۲ در خصوص اهمیت منظر و لزوم حفاظت از زیبایی و ویژگی های مناظر و محوطه ها، کنوانسیون حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی جهان در هفدهمین جلسه مجمع عمومی سازمان علمی، آموزشی و فرهنگی سازمان ملل متحد در تاریخ ۱۹۷۲ در شهر پاریس به تصویب رسید. از زمان تصویب آن ۱۹۱ کشور این کنوانسیون را امضا کرده اند. بر اساس این کنوانسیون کشورهای امضا کننده ملزم به حفاظت از میراث جهانی شناخته شده فرهنگی و طبیعی هستند. ایران در تاریخ ۲۶ فوریه ۱۹۷۵ با ۱۹ سایت ثبت شده به این کنوانسیون پیوسته است.

هدف کنوانسیون اطمینان از شناسایی، حفاظت، حراست، ارائه و انتقال میراث فرهنگی و طبیعی دارای "ارزش برجسته جهانی" به نسل های آینده می باشد (راسلر^۵، ۲۰۰۱).

¹ Peter Fowler

² Almo Farina

³ Natchitoches

⁴ Leader-Elliott, Maltby and Burke

⁵ Rossler

نیاز به ایجاد یک سیستم موثر حمایت دسته جمعی از میراث فرهنگی و طبیعی دارای ارزش جهانی از دلایل توجه بین المللی نسبت به میراث جهانی به شمار رفته و وجود ارتباط نزدیک میان محیط زیست ساخته نوع بشر را در کلیت آن «فهرست بندی» می نماید (یوکیلیتو^۱، ۱۳۷۷). ملاکهای دقیق معرفی برای قرار گرفتن در میراث جهانی در ضوابط عملیاتی تعریف شده که به سه دسته ذیل تقسیم گردیده است:

الف- بناهای یادبود، گروه ساختمانها و اماکن؛ ب- گروه ساختمانهای شهری؛ ج- مناظر فرهنگی (فیلدن و یوکیلیتو، ۱۳۹۳)؛ در سال ۱۹۹۲، کنوانسیون مذکور به عنوان اولین ابزار قانونی بین المللی به تشخیص و حفاظت از مناظر فرهنگی پرداخت. پس از آن در سال ۱۹۹۳ پارک ملی تونگاریرو در نیوزیلند به عنوان اولین محوطه دارای منظر فرهنگی به ثبت رسید. کمیته در جلسه شانزدهم خود در خصوص دستورالعمل نحوه ورود مناظر فرهنگی به فهرست میراث جهانی به بحث و بررسی پرداخت. ماده ۱ کنوانسیون، مناظر فرهنگی را «همکاری مشترک طبیعت و انسان» می داند. کمیته اذعان دارد که مناظر مذکور گویای روند تکامل جامعه انسانی و سکونتگاه ها در گذر زمان، تحت تأثیر محدودیت های فیزیکی و / یا فرصت های ارائه شده توسط محیط طبیعی و عوامل مداوم اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی (بیرونی و درونی) می باشند. اصطلاح "منظر فرهنگی" شامل تنوعی از مظاهر تعامل بین بشر و محیط طبیعی پیرامون وی است. مناظر فرهنگی اغلب منعکس کننده روش های خاص استفاده پایدار از زمین با توجه به ویژگی ها و محدودیت های محیط طبیعی و ارتباط خاص و معنوی با طبیعت می باشند. حفاظت از مناظر فرهنگی می تواند به روش های مدرن استفاده پایدار از زمین و حفظ یا تقویت ارزشهای طبیعی در منظر کمک نماید. تداوم وجود اشکال سنتی استفاده از زمین، باعث تنوع زیستی در بسیاری از مناطق جهان می گردد. بنابراین حفاظت از مناظر فرهنگی سنتی در حفظ تنوع زیستی مفید می باشد (یونسکو، ۲۰۱۷).

در زمان حاضر مناظر های فرهنگی میراث جهانی برای قرار گیری در فهرست میراث جهانی، آن گاه مناسب و ذی حق دانسته می شوند که در آنها تأثیر متقابل انسان و محیط طبیعی به عنوان «ارزش برجسته جهانی» ارزیابی گردد. به طور کلی منظرهای فرهنگی بر اساس معیارهای میراث فرهنگی در فهرست ثبت می شوند؛ اما تعدادی از منظرهای فرهنگی بر اساس معیارهای طبیعی پذیرش شده اند، که اینها را میراث فرهنگی- طبیعی مختلط (ترکیبی) می نامند. هر چند در پاراگراف ۱۸ از راهنمای اجرایی سال ۱۹۹۹ چنین بیان شده است: «کشورهای عضو باید تا آنجا که ممکن است بکوشند تا ارزش برجسته جهانی اثری که برای ثبت پیشنهاد می کنند، از آمیزه ویژه و پر اهمیتی از خصایص فرهنگی و طبیعی ناشی شده باشند (حناچی و عشرتی، ۱۳۹۰). بنابراین با توجه به اهمیت موضوع، کمیته نسبت به تهیه و انتشار اسناد مرتبط با مفهوم و چالشهای منظر فرهنگی از سال ۲۰۰۳ اقدام نمود. در این راستا، سند شماره ۶ به بحث و بررسی مناظر فرهنگی میراث جهانی در طی سالهای ۱۹۹۲ تا ۲۰۰۲ می پردازد که توسط پیتر فولر تهیه شده است (فولر^۲، ۲۰۰۳). سند شماره ۷ نیز تحت عنوان «مناظر فرهنگی: چالشهای حفاظت» در همان سال ۲۰۰۳ منتشر شد. در این نشست که در فرارا ایتالیا برگزار گردید ضمن برگزاری دهمین سالگرد ورود مناظر فرهنگی به لیست میراث جهانی به برخی چالش های ده سال گذشته از جمله عدم توازن در ثبت آثار، ضعف مدیریت آثار نیز پرداخته شد (یونسکو، ۲۰۰۳). «راهنمای حفاظت و مدیریت» نیز در قالب سند شماره ۲۶ در سال ۲۰۰۹ انتشار یافت. تمرکز بر مدیریت محوطه ها و همکاری با مدیران محوطه ها، جوامع محلی و افراد بومی در این سند مطرح گردید (میچل، راسلر و تریکادا^۳، ۲۰۰۹). همچنین سه راهنمای اجرایی کنوانسیون میراث جهانی در سالهای ۲۰۰۸، ۲۰۱۲ و ۲۰۱۷ تهیه شد که حاکی از دغدغه های کمیته در حفاظت از آثار طبیعی و فرهنگی و لزوم بازنگری ادواری در تصمیمات کمیته می باشد.

دسته بندی منظرهای فرهنگی از نگاه میراث جهانی

کارگروه میراث جهانی در شانزدهمین جلسه خود در سال ۱۹۹۲، دسته بندی سه گانه منظرهای فرهنگی را تصویب نمود. این دسته بندی مجدداً در راهنمای اجرایی حفاظت از میراث جهانی در سال ۲۰۰۸، ۲۰۱۲ و نهایتاً در ژوئای ۲۰۱۷ به صورت زیر مورد تأکید قرار گرفت:

¹ Yokilto

² Fowler

³ Mitchell, Rossler and Tricaud

دسته اول: منظر اندیشیده (طراحی شده) می باشد. این دسته که به راحتی قابل شناسایی بوده منظر به وضوح تعریف شده ای است که عمدتاً توسط انسان طراحی و ساخته شده است. این دسته مناظر باغ ها و پارک ها را که به دلایل زیبایی شناختی ساخته شده اند در بر گرفته و اغلب (اما نه همیشه) با ساختمان ها و مجموعه های مذهبی یا یادمانی ارتباط دارد.

شکل ۱. انواع مناظر فرهنگی

دسته دوم: منظر خود متحول (خود سازمان یافته) می باشد. این منظر از یک ضرورت اجتماعی، اقتصادی، اداری و / یا مذهبی به دست آمده و شکل کنونی آن حاصل ارتباط پیوسته با محیط طبیعی اش است. چنین منظره هایی، این فرایند تکامل را در شکل و ویژگی های ترکیب دهنده شان منعکس می کنند. این منظره ها به دو دسته زیر تقسیم می شوند:

منظر باستانی (فسیل شده): منظری است که فرایند تکاملی آن در گذشته به صورت ناگهانی یا در طی زمان، به پایان رسیده است. هرچند ویژگی های برجسته و تمایزدهنده آن را می توان هنوز در شکل مادی اش مشاهده نمود.

منظر متداوم (زنده): منظری است که نقش اجتماعی و فعال خود را در جامعه معاصر حفظ نموده و به شدت با روش سنتی زیست در ارتباط می باشد و فرایند تکامل در آن همچنان جاری است. در عین حال شواهد مادی برجسته ای را از تکامل خود در طی زمان نشان می دهد.

دسته سوم: دسته آخر منظر فرهنگی تداعی گر (وابسته) می باشد. ثبت این گونه مناظر در فهرست میراث جهانی با داشتن ارتباطات مذهبی قوی، هنری یا فرهنگی با عناصر طبیعی و نه شواهد فرهنگی مادی که ممکن است چندان برجسته نبوده یا حتی غایب باشند توجیه پذیر می باشد (یونسکو، ۲۰۱۷).

البته بنیاد منظر فرهنگی^۱ و سرویس پارکهای ملی ایالات متحده^۲ دسته بندی مشابه و ۴ گانه دیگری از مناظر فرهنگی ارائه کرده اند که به شرح ذیل می باشد، هرچند هر منظر ممکن است در بیش از یک نوع طبقه بندی قرار گیرد:

مناظر طراحی شده: مناظری هستند که به طور آگاهانه توسط یک معمار منظر، باغبان، معمار یا باغدار بر اساس اصول طراحی و یا توسط یک باغبان آماتور بر پایه یک سبک یا سنت شناخته شده، طراحی شده است.

مناظر اقوام و نژادها: این مناظر دارای تنوعی از منابع طبیعی و فرهنگی بوده که افراد مرتبط از آن به عنوان منابع میراثی تعریف می کنند. سایت های تاریخی: این گونه مناظر فرهنگی به دلیل ارتباط آنها با یک رویداد، فعالیت و یا شخصیت تاریخی اهمیت دارند. مناظر بومی: مناظری هستند که از طریق استفاده ناشی از فعالیت و اشتغال برخی افراد تکامل یافته است. این مناظر از طریق نحوه نگرش-های اجتماعی یا فرهنگی یک فرد، خانواده یا جامعه، ویژگی های کالبدی، زیستی و فرهنگی آن زندگی روزمره را منعکس می کنند.

معیارهای گزینش میراث جهانی

کنوانسیون ۱۹۷۲ یونسکو و به تبع آن کمیته میراث جهانی، صرفاً حفاظت از آثار فرهنگی و طبیعی دارای ارزش برجسته جهانی را مد نظر خویش قرار داده است.

^۱ cultural landscape foundation برای اطلاعات بیشتر به سایت <http://www.tclf.org> رجوع شود.

^۲ National Park Service

این کمیته مجدداً در سال ۱۹۹۶ اذعان نموده که هدف این کمیته حفاظت از آثار طبیعی و فرهنگی مهم و ارزشمند بوده و تنها تعداد محدودی از مهم ترین آثار مورد حفاظت قرار خواهند گرفت. از آنجایی که موجودیت منظر فرهنگی به دارا بودن معیارها و شرایط تعیین کننده این نوع مناظر بستگی تام دارد، شناسایی و ارزیابی این معیارها اهمیت زیادی داشته و در تعیین راهبرد های حفاظتی، مدیریتی یا طراحی این نوع مناظر کاربرد ویژه ای دارد (ایرانی بهبهانی، بهرامی، آقا ابراهیمی سامانی، ساعتیان، ۱۳۸۹).

معیارهای دهگانه زیر نیز از تلفیق شش معیار فرهنگی و چهار معیار طبیعی، برای تعیین مناظر فرهنگی با ارزش جهانی و استثنایی معرفی شده است. بر این مبنای کمیته میراث جهانی، منطقه یا ناحیه ای را دارای ارزش جهانی استثنایی می داند که یک یا چند مورد از معیارهای جدول زیر را داشته باشد. در این میان ۱۳ منظر فرهنگی دارای تنها یک معیار و ۶ منظر فرهنگی ثبت شده دارای بیشترین تعداد معیار (۵ معیار) می باشند (یونسکو، ۲۰۱۷).

جدول ۲

بررسی معیارهای نحوه ثبت مناظر فرهنگی ثبت شده در یونسکو

معیار (C فرهنگی) و (N طبیعی)	معیارها	تعداد منظر فرهنگی	درصد منظر فرهنگی
C(i)	نشان دهنده شاهکاری بی نظیر نتیجه هوش خلاق بشر	۷	۲/۶۹
C(ii)	نشان دهنده تغییرات مهم ارزشهای بشری در گذر زمان یا درون یک ناحیه فرهنگی جهان	۳۵	۱۳/۴۶
C(iii)	گواهی بر سنتهای فرهنگی یا تمدن های زنده یا از بین رفته	۵۷	۲۱/۹۲
C(iv)	نمونه یک گونه ساختمان، منظر یا اثر جمعی معماری یا تکنولوژیکی بیان کننده مراحل مهم تاریخ بشری	۶۰	۲۳/۰۸
C(v)	نمونه یک سکونتگاه بشری سنتی، کاربری زمین یا کاربری دریا که نشان دهنده فرهنگ (یا فرهنگها) یا تعامل بشر با محیط به ویژه زمانی که تحت تاثیر تغییرات بازگشت ناپذیر، آسیب دیده است.	۴۹	۱۸/۸۵
C(vi)	در ارتباط مستقیم یا ملموس با حوادث یا سنت های زنده یا ایده ها یا اعتقادات، با آثار ادبی و هنری دارای اهمیت برجسته جهانی (این معیار بایستی در ارتباط با سایر معیارها مطرح شود)	۳۳	۱۲/۶۹
N(vii)	شامل عالی ترین پدیده های طبیعی یا نواحی طبیعی زیبای استثنایی و با اهمیت زیبایی شناسی	۷	۲/۶۹
N(viii)	نمونه مراحل اصلی تاریخ زمین شامل تاریخچه زندگی، فرایندهای مهم و متداوم زمین شناسی در توسعه فرم زمین یا عوارض زمینی یا جغرافیایی مهم	۵	۱/۹۲
N(ix)	نمونه فرایندهای اکولوژیکی و زیستی متداوم مهم در سیر تکامل و توسعه زمین، آب شیرین، اکوسیستم های دریایی و ساحلی و اجتماعات گیاهی و جانوری	۴	۱/۵۴
N(x)	شامل سکونتگاه های بسیار مهم و طبیعی برای حفظ تنوع زیستی شامل گونه های در معرض تهدید با ارزش جهانی از نقطه نظر علمی یا حفاظتی	۳	۱/۱۵

برگرفته از: یونسکو (۲۰۱۷)

در همان جلسه که کمیته دسته بندی مناظر فرهنگی را تصویب نمود، تصمیم گرفت ارجاع به «تعامل انسان با محیط طبیعی خود» و «ترکیبی استثنایی از عناصر طبیعی و فرهنگی» را از معیارهای طبیعی ii و iii حذف نماید. در نتیجه از سال ۱۹۹۲ هیچکدام از معیارهای طبیعی و فرهنگی که شرط ثبت آثار در لیست میراث جهانی می باشند به تعاملات میان مردم و محیط زیست اشاره نمی نمایند (راسلر، ۲۰۰۱).

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کیفی (توصیفی- تحلیلی) با روش مطالعه کتابخانه ای می باشد. در این راستا مطالعه مقالات، اسناد و مدارک مرتبط با موضوع منظر فرهنگی از دید مرکز میراث جهانی یونسکو به شرح ذیل مد نظر قرار گرفته است:

الف- بررسی جایگاه و رویکرد یونسکو نسبت به مفهوم منظر فرهنگی از طریق مطالعه مقالات علمی- پژوهشی مرتبط

ب- مطالعه مستندات (اعم از مقالات، اسناد و ...)، تحلیل آمارها، تهیه نمودارهای مربوطه و تحلیل مطالب ارائه شده توسط سایت مرکز میراث جهانی

ج- بررسی نشست های برگزار شده در مرکز میراث جهانی و تحلیل مصوبات آنها
این مقاله ضمن بررسی مفهوم منظر فرهنگی و معیارهای آن در مدارک منتشر شده مرکز میراث جهانی، به واکاوی نشست های برگزار شده و سیر تحول مفهوم مذکور می پردازد.

یافته‌ها و بحث

با توجه به فهرست یونسکو در انتهای سال ۲۰۱۷، گروههای قاره ای یاد شده به پنج منطقه آفریقا، آسیا و اقیانوسیه، اروپا و آمریکای شمالی، آمریکای لاتین و حوزه کارائیب و در قالب ۱۶۷ کشور عضو تقسیم می گردند. میراث جهانی در همان سال دارای ۱۰۷۳ اثر بوده که در این میان، ۸۳۲ نمونه فرهنگی، ۲۰۶ نمونه طبیعی و ۳۵ نمونه داراییهای ترکیبی از دو گروه آثار فرهنگی و طبیعی بوده اند (یونسکو، ۲۰۱۷). سهم هر منطقه از آثار مذکور در جدول ۳ نشان داده شده است. همانگونه که در جدول می توان دید، تعداد منظرهای ثبت شده در مناطق پنجگانه یونسکو، بسیار ناهمگن بوده و حدود نیمی از سایتها در منطقه اروپا و آمریکای شمالی واقع گشته اند. چهار منطقه دیگر علیرغم دارا بودن آثار ارزشمند و تمدن کهن به ویژه در آسیا سهمی اندک در این فهرست دارند. همچنین از ۱۰۷۳ اثر، ۱۰۲ اثر از ۶۱ کشور به مناظر فرهنگی اختصاص یافته که از مجموع ۲۴ اثر منظر فرهنگی آسیا، تنها ۳ اثر آن متعلق به ایران (بم و منظر فرهنگی آن، منظر فرهنگی میمند و باغ ایرانی) می باشد (یونسکو، ۲۰۱۷).

جدول ۳

بررسی تعداد آثار ثبت شده در مرکز میراث جهانی یونسکو

تعداد اثر	بین مرزی	از لیست خارج شده	در معرض خطر	فرهنگی	طبیعی	مختلط	کشورهای عضو
۱۰۷۳	۳۷	۲	۵۴	۸۳۲	۲۰۶	۳۵	۱۶۷

برگرفته از: (یونسکو، ۲۰۱۷)

جدول ۴

پخشایش آثار ثبت شده در مرکز یونسکو در مناطق پنجگانه

منطقه	تعداد کشور	تعداد آثار فرهنگی	درصد فرهنگی	تعداد آثار طبیعی	درصد طبیعی	تعداد آثار ترکیبی	درصد ترکیبی	مجموع آثار	درصد آثار
آفریقا	۳۵	۵۱	۶/۱۳	۳۷	۱۷/۹۶	۵	۱۴/۲۹	۹۳	۸/۶۷
مناطق عربی	۱۸	۷۴	۸/۸۹	۵	۲/۴۳	۳	۸/۵۷	۸۲	۷/۶۴
آسیا و اقیانوسیه	۳۶	۱۷۷	۲۱/۲۷	۶۲	۳۰/۱۰	۱۲	۳۴/۲۹	۲۵۱	۲۳/۳۹
اروپا و آمریکای شمالی	۵۰	۴۳۴	۵۲/۱۶	۶۴	۳۱/۰۷	۱۰	۲۸/۵۷	۵۰۸	۴۷/۳۴
آمریکای لاتین و حوزه کارائیب	۲۸	۹۶	۱۱/۵۴	۳۸	۱۷/۴۵	۵	۱۴/۲۹	۱۳۹	۱۲/۹۵
مجموع	۱۶۷	۸۳۲	۱۰۰	۲۰۶	۱۰۰	۳۵	۱۰۰	۱۰۷۳	۱۰۰

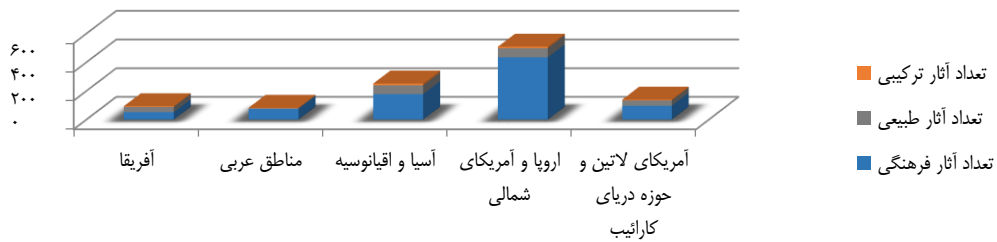
برگرفته از: (یونسکو ۲۰۱۷)

جدول ۵

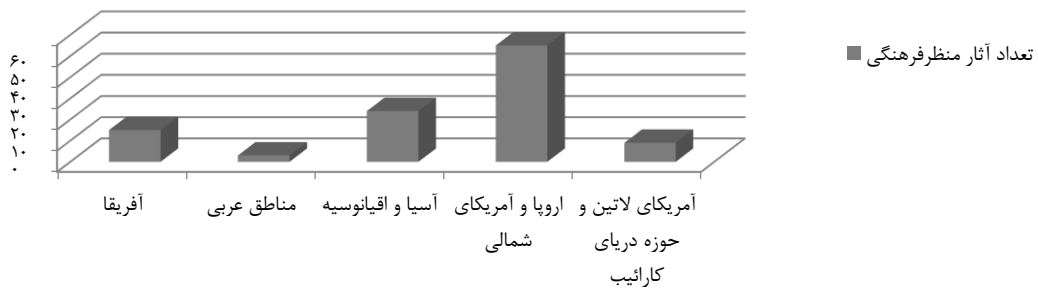
پخشایش مناظر فرهنگی ثبت شده در مرکز میراث جهانی یونسکو در مناطق پنجگانه

منطقه	کشور	تعداد آثار منظر فرهنگی	درصد
آفریقا	۱۱	۱۵	۱۴/۷۱
مناطق عربی	۳	۳	۲/۹۴
آسیا و اقیانوسیه	۱۷	۲۴	۲۳/۵۳
اروپا و آمریکای شمالی	۲۴	۵۱	۵۰
آمریکای لاتین و حوزه دریای کارائیب	۶	۹	۸/۸۲
مجموع	۶۱	۱۰۲	۱۰۰

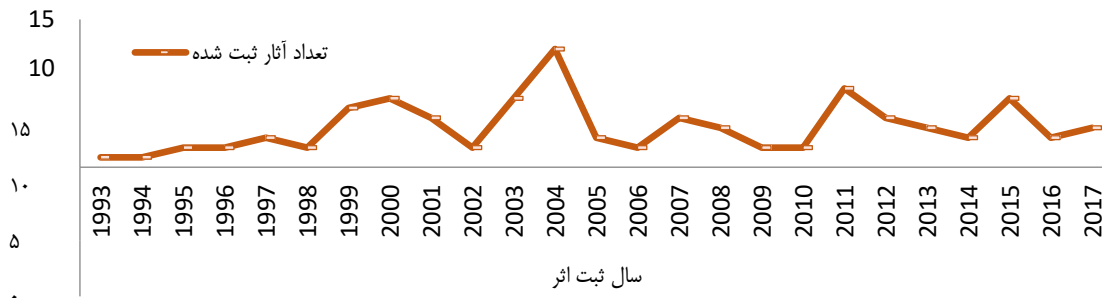
برگرفته از: (یونسکو ۲۰۱۷)

شکل ۳. بررسی پخشایش آثار ثبت شده در مرکز میراث جهانی یونسکو در مناطق پنجگانه برگرفته از: یونسکو (۲۰۱۷)

شکل ۴. پخشایش مناظر فرهنگی ثبت شده در مرکز میراث جهانی یونسکو در مناطق پنجگانه برگرفته از: یونسکو (۲۰۱۷)

شکل ۵. بررسی تعداد مناظر فرهنگی ثبت شده در مرکز یونسکو به تفکیک سال برگرفته از (یونسکو، ۲۰۱۷)

همانگونه که در شکل ۴ مشاهده می گردد روند ثبت آثار در مرکز میراث جهانی متغیر بوده و در سالهای ابتدایی ۱۹۹۳ و ۱۹۹۴ تنها یک اثر ثبت شده است. همچنین بیشترین تعداد آثار ثبت شده متعلق به سال ۲۰۰۴ می باشد که ۱۲ اثر را به خود اختصاص داده است. از بررسی جدول ۲ و معیارهای ثبت شده مشخص می گردد که معیار iv دارای بیشترین تکرار در میان آثار ثبت شده بوده و در هیچ سالی، ده معیار، به صورت همزمان در آثار ثبت شده وجود نداشته اند. همچنین تنها ۷ درصد از معیارهای آثار ثبت شده جزو معیارهای طبیعی بوده و ۹۳ درصد معیارها به صورت معیارهای فرهنگی می باشد.

بررسی منشور ها و کنوانسیون های مربوطه

منشورها و قطعنامه های جهانی در مورد میراث فرهنگی و طبیعی در زندگی جوامع انسانی نقش مهمی دارند. عدم آگاهی یا بی توجهی به میثاق های جهانی می تواند آسیبهای جبران ناپذیری را به بدنه آثار و بافت های تاریخی وارد کرده و هویت آنها را از میان ببرد.

در زمان حاضر انجمن‌های مختلفی به شناخت و حفاظت منظرهای فرهنگی در سطوح ملی و منطقه ای می پردازند که در این میان مرکز میراث جهانی یونسکو به عنوان نخستین و مهم ترین مرجع بین المللی حفاظت از منظرهای فرهنگی دارای جایگاه ویژه ای است. در ایران نیز جز سازمان یونسکو، نهاد دیگری که به بازشناخت و حفاظت منظرهای فرهنگی بپردازد وجود ندارد (حناچی و عشرتی، ۱۳۹۰). از این رو پرداختن به بررسی دیدگاه های این مرکز پیرامون موضوع منظر فرهنگی اهمیتی دوچندان می یابد. در این فاصله سالهای ۱۹۹۲ تا ۲۰۱۷ میلادی مرکز جهانی یونسکو چندین نشست تخصصی با موضوع منظر فرهنگی برگزار کرد. در این نشست ها، ضمن بررسی مناظر فرهنگی نقاط مختلف جهان، در خصوص نحوه نامگذاری محوطه های میراث جهانی و چگونگی مدیریت مناظر فرهنگی نیز تصمیم گیری گردید.

جدول ۶

نشست‌های میراث جهانی در زمینه منظر فرهنگی در طی ۱۹۷۳-۲۰۱۷

ویژگیهای نشست	مکان	تاریخ	نشست	
نوع منظر فرهنگی	کانادا	سپتامبر ۱۹۹۴	نشست تخصصی آبراهه های میراثی	
	اسپانیا	نوامبر ۱۹۹۴	نشست تخصصی جاده ها به عنوان بخشی از میراث فرهنگی	
	فیلیپین	آوریل ۱۹۹۵	نشست تخصصی منطقه ای "فرهنگ برنج در آسیا و منظره تراس بندی شده آن	
	مصر	۲۰۰۱	نشست تخصصی در مناظر بیابانی و سیستم واحه ها	
	ژاپن	سپتامبر ۲۰۰۱	مرکز میراث جهانی یونسکو / آژانس امور فرهنگی ژاپن / استان واکایاما: نشست تخصصی موضوعی یونسکو در مورد کوه های مقدس آسیا و اقیانوس آرام	
	مجارستان	جولای ۲۰۰۱	نشست تخصصی موضوعی میراث جهانی در مناظر فرهنگی تاکستان ها	
	سورینام	جولای ۲۰۰۱	نشست تخصصی منطقه ای در مورد سیستم های مزارع در حوزه کارائیب	
	فرانسه	سپتامبر ۲۰۰۷	نشست موضوعی در زمینه تجربیات مناظر فرهنگی کشاورزی- دامداری در حوزه مدیترانه	
	شناسایی مناظر	استرالیا	آوریل ۱۹۹۵	کارگاه آموزشی منطقه آسیا و اقیانوسیه درباره مناظر فرهنگی تداعی گر
		اتریش	آوریل ۱۹۹۶	نشست تخصصی مناظر فرهنگی اروپایی دارای ارزش جهانی برجسته
پرو		می ۱۹۹۸	نشست موضوعی منطقه ای در مورد مناظر فرهنگی در آند	
موقعیت منظر فرهنگی	کنیا	مارس ۱۹۹۹	نشست تخصصی در مورد مناظر فرهنگی در آفریقا	
	لهستان	اکتبر ۱۹۹۹	نشست تخصصی منطقه ای در مورد مناظر فرهنگی در اروپای شرقی	
	اتریش	۲۰۰۰	نشست تخصصی موضوعی در خصوص میراث جهانی بالقوه طبیعی در کوه های آلپ	
	کاستاریکا	سپتامبر ۲۰۰۰	نشست تخصصی منطقه ای در مورد مناظر فرهنگی در آمریکای مرکزی	
بیان ویژگی‌های منظر	ایتالیا	جولای ۲۰۰۱	نشست کشورهای عضو برای تعیین نماینده مشترک مناطق حومه آلپ برای فهرست میراث جهانی	
	فرانسه	اکتبر ۱۹۹۲	گروه تخصصی مناظر فرهنگی	
	آلمان	اکتبر ۱۹۹۳	نشست تخصصی بین المللی در مورد مناظر فرهنگی دارای ارزش برجسته جهانی	
	فرانسه	مارس ۱۹۹۶	نشست تخصصی "ارزیابی اصول عمومی و معیارهای نامگذاری محوطه های میراث جهانی"	
	هلند	مارس ۱۹۹۸	پیوند طبیعت و فرهنگ. گزارش در مورد استراتژی جهانی، نشست های تخصصی میراث طبیعی و فرهنگی	
	ارائه برنامه مدیریت و حفاظت	اسلوواکی	ژوئن ۱۹۹۹	نشست تخصصی در مورد راهنمای مدیریت مناظر فرهنگی
		کوبا	نوامبر ۲۰۰۵	نشست تخصصی مناظر فرهنگی در حوزه کارائیب: معرفی و راهبردهای حفاظت

برگرفته از: (یونسکو، ۲۰۱۷)

جدول ۷

جلسات تخصصی در زمینه مناظر فرهنگی سازمان یافته توسط کشورهای عضو

مکان	تاریخ	نشست
اتریش	اکتبر ۱۹۹۸	یادمان - محوطه - منظر فرهنگی، نمونه واچو
ایتالیا	مارس ۲۰۰۰	مناظر فرهنگی: مفهوم و کاربرد

برگرفته از: (یونسکو، ۲۰۱۷)

بررسی مکان نشست‌های برگزار شده بیانگر برگزاری بیشتر نشست‌ها در منطقه اروپا و آمریکای شمالی (۱۳ نشست) می‌باشد. پس از آن آمریکای جنوبی و حوزه کارائیب با ۴ نشست، آسیا و اقیانوسیه با ۳ نشست و آفریقا با ۲ نشست می‌باشند. مناطق عربی تاکنون میزبانی نشست‌ها را بر عهده نداشته‌اند. در حقیقت میزان برگزاری نشست‌ها در منطقه با میزان ثبت آثار دارای ارتباط متقابل می‌باشد.

با توجه به برگزاری ۲۲ نشست در فاصله سال‌های ۹۲ تا ۲۰۰۷، نشست‌های مذکور به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته که در ادامه به نتایج برخی نشست‌های پر اهمیت اشاره شده است. در اولین نشست که در سال ۹۲ با حضور ۸ کشور، در فرانسه برگزار گردید به لزوم اعمال تغییرات جزئی در ۶ معیار فرهنگی به منظور امکان تثبیت جایگاه مناظر فرهنگی در فهرست میراث جهانی اشاره گردید. همچنین ضرورت مشارکت مقامات دولتی، انجمن‌ها و افراد و وجود قوانین حفاظتی و مدیریتی در سطوح ملی، استانی و شهری از این نشست مطرح شده و در تمامی نشست‌های پس از آن نیز مورد تاکید قرار گرفت. در سومین نشست در سال ۹۴ در کانادا، آبراهه‌ها به عنوان دارایی‌های دارای ارزش جهانی برجسته و منظر فرهنگی خطی بررسی گردیده و اعتبار تاریخی یک آبراهه را شامل ارزش ملک، اموال منقول (قایق‌ها و...)، ساختارهای مرتبط (پل‌ها و...) و منظر معرفی می‌داند.

در نشست چهارم در همان سال در اسپانیا، ارزش فرهنگی جاده‌ها را مشروط به داشتن عناصر پویا (تجاری، فلسفی، مذهبی) که ایجادکننده (مبادلات کالا، دانش، فنون) بوده و اهمیت نمادین که نشانگر افراد استفاده‌کننده از آن (استفاده‌کنندگان سابق یا ارجاع‌دهندگان به آن) می‌باشد تعریف نمودند. همچنین انواع جاده‌ها را به رویدادهای مذهبی (زیارتی، جنگ‌های صلیبی)، فعالیت‌های تجاری (ابریشم، نمک، ادویه جات)، مبارزات نظامی (جنگ‌های صلیبی، جاده ناپلئون، گذرگاه هانیبال) و رویدادهای ورزشی (مسابقه رم، رالی پاریس-پکن، رالی پاریس-داکار) تقسیم نموده که برخی از جاده‌ها دارای ارزش جهانی و برخی دارای تاثیرات محدود (ملی یا محلی) می‌باشند.

مناظر تداعی گر به عنوان نوع سوم مناظر فرهنگی به صورت ویژه در نشست سال ۹۵ استرالیا مورد مذاقه قرار گرفتند. مناظر مذکور می‌تواند به عنوان مناطق پیوسته یا ناپیوسته بزرگ و کوچک، مسیرها، جاده‌ها یا سایر مناظر خطی تعریف شده که ممکن است به صورت هویت کالبدی یا تصاویر ذهنی در سنت‌ها و تجربیات فرهنگی و معنوی افراد وجود داشته باشد. ویژگی‌های ناملموس مانند خصوصیات آکوستیک، حرکتی، بویایی و همچنین بصری از ویژگی‌های مناظر تداعی می‌باشد.

در نشست مناظر فرهنگی آند، آفریقا، اروپای شرقی، آمریکای مرکزی و میراث طبیعی کوه‌های آلپ و ویژگی‌های طبیعی هر منطقه و مناظر فرهنگی متناظر با آن بالاخص مناظر فرهنگی تداعی گر مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند.

با توجه به اهمیت حفاظت از مناظر فرهنگی، نحوه مدیریت اینگونه مناظر در دوازدهمین نشست یونسکو در سال ۹۹ در اسلواکی به بحث و بررسی گذاشته شد. راهنمای مذکور برای مدیریت مناظر فرهنگی، شامل هم حفاظت و هم توسعه در ۶ منطقه مورد نظر یونسکو تهیه گردید و به عنوان تجربیات مدیریت موفق (برنامه عمل برای آینده - مناظر فرهنگی) در نظر گرفته شد. مجدداً در سال ۲۰۰۵ در نشست ۲۱ که در کوبا برگزار گردید اهمیت حفاظت از مناظر فرهنگی به ویژه در حوزه کارائیب بررسی گردید و چهار هدف راهبردی «اعتبار، حفاظت، ظرفیت‌سازی و ارتباطات» توصیه شد.

در نشست‌های مجارستان و سورینام در سال ۲۰۰۱ و ۲۰۰۷ فرانسه، به اهمیت حفاظت از تنوع زیستی کشاورزی در قالب تاکستانها، مزارع و مناظر فرهنگی کشاورزی-دامداری اشاره گردید.

در نشست شانزدهم در مصر با موضوع منظر فرهنگی بیابانها و واحه‌ها، بیابان‌ها با اشغال ۲۰ درصد از سطح زمین به عنوان ثروت طبیعی و معنوی جهان برای بشریت تلقی شده که تنها ۲٫۵ درصد از کل اراضی مذکور مورد حفاظت قرار می‌گیرد.

در نشست هفدهم که با موضوع کوه‌های مقدس آسیا و اقیانوس آرام در ژاپن و با حضور ایران برگزار گردید منطقه مذکور به عنوان یکی از مناطق کوهستانی و پرجمعیت جهان معرفی شد که دارای بیشترین تعداد کوه مقدس و بالاترین سطح اراضی کوهستانی در جهان می‌باشد. موضوعات مورد بحث نشان‌دهنده تنوع کوه‌های مقدس، از جمله ویژگی‌های فیزیکی (ارتفاع، شیب، رنگ، شکل، حجم، دسترسی / عدم دسترسی) و فرهنگی آنها، نحوه تفسیر و استفاده از آنها می‌باشد. در این نشست کوه سبلان نیز مورد نقد و بررسی قرار گرفت.

همچنین در آخرین نشست که در سال ۲۰۰۷ در فرانسه برگزار گردید به موضوع ثبت ناعادلانه آثار علیرغم استقرار مناظر فرهنگی کشاورزی-دامداری در طبقه بندی مناظر فرهنگی، اشاره گردید. مناظر مذکور دارای ارزش‌های وابسته یا ناملموسی هستند که نمی‌توانند از ویژگی‌های ملموس آن جدا شوند.

جدول ۸، بررسی انواع منظر را در نشست های برگزار شده نشان می دهد. از جدول مذکور مشخص می گردد که منظر تداعی گر و منظر متداوم دارای بیشترین سطح توجه در میان متخصصین بوده اند.

جدول ۸

بررسی انواع منظر فرهنگی و ارتباط آن با نشستهای برگزار شده در یونسکو

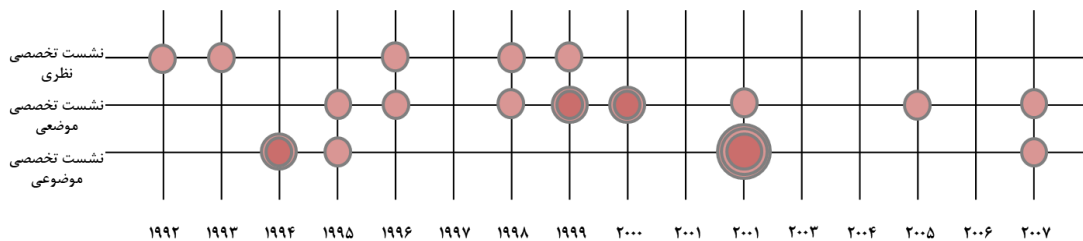
موضوعات نشست	مکان	سال	انواع منظر		
			منظر اندیشیده	منظر خود سازمان یافته	منظر تداعی گر
مناظر فرهنگی آند	پرو	۱۹۹۸	√	√	√
مناظر فرهنگی آفریقا	کنیا	۱۹۹۹	-	√	√
مناظر فرهنگی اروپای شرقی	لهستان	۱۹۹۹	-	-	-
مناظر میراث جهانی بالقوه طبیعی در کوه‌های آلپ	اتریش	۲۰۰۰	√	-	-
مناظر فرهنگی در آمریکای مرکزی	کاستاریکا	۲۰۰۰	-	√	-
منظر مناطق کوهستانی آلپ	ایتالیا	۲۰۰۱	-	-	√
منظر تاجکستانها	مجارستان	۲۰۰۱	-	√	-
مناظر سیستم های مزارع در حوزه کارائیب	سورینام	۲۰۰۱	-	-	-
منظر کوه‌های مقدس آسیا و اقیانوس آرام	ژاپن	۲۰۰۱	-	√	√
منظر بیابانی و سیستم واحه ها	مصر	۲۰۰۱	√	√	√
مناظر فرهنگی در حوزه کارائیب: معرفی و راهبردهای حفاظت	کوبا	۲۰۰۵	√	√	√
منظر کشاورزی-دامداری حوزه مدیترانه	فرانسه	۲۰۰۷	-	-	√

برگرفته از: یونسکو (۲۰۱۷)

نتیجه گیری

کنوانسیون میراث جهانی از سال ۱۹۹۲ اولین ابزار قانونی بین المللی برای شناخت و حفاظت از مناظر فرهنگی دارای ارزش برجسته جهانی می باشد. این کنوانسیون، ضمن وارد کردن مناطق ناشناخته در فهرست میراث جهانی، مسیر جدیدی را برای تفسیر میراث تعریف نمود. از سال ۱۹۹۳، تعداد زیادی از کشورهای عضو به شناسایی آثار بالقوه خود پرداخته و به شناخت و حفاظت مناسب از مناظر فرهنگی در سطح بین المللی اطمینان دارند.

علیرغم تعریف سه گونه منظر فرهنگی توسط مرکز میراث جهانی از سال ۱۹۹۲ تاکنون و برگزاری بیش از ۲۲ نشست و جلسه تخصصی در حوزه های گوناگون، ثبت آثار به صورت عادلانه صورت نگرفته و به برخی از انواع منظر به درستی پرداخته نشده است. ثبت آثار در ۶ منطقه تعریف شده نیز متناسب نبوده و علیرغم وجود تمدنهای ارزشمند در آسیا و آفریقا، منطقه اروپا حدود ۵۰ درصد آثار را به خود اختصاص داده است.

شکل ۶ بررسی نحوه برگزاری نشستهای منظر فرهنگی در مرکز یونسکو

شکل ۶ بیانگر روند برگزاری نشستهای یونسکو به صورت نامتناسب می باشد. عدم برگزاری نشست در برخی سالها و به ویژه از سال ۲۰۰۷ تاکنون، تغییرات موضوعات نشستها، توجه به موضوعات نظری و تاکید بیشتر بر نشستهای موضعی از نتایج این نشست ها می باشد. با وجود برگزاری نشستهایی در حوزه مناظر فرهنگی موضوعی از جمله مناظر فرهنگی جاده ها و بیابانها، در زمینه ثبت این آثار اهتمام جدی صورت نگرفته است.

همچنین لزوم تشکیل یک تیم از کارشناسان رشته های مختلف، ضرورت مشارکت مقامات دولتی، انجمن ها و افراد و وجود قوانین حفاظتی و مدیریتی در سطوح ملی، استانی و شهری در نشستهای متعدد مرتب تکرار شده است. به نظر می رسد مناظر کشاورزی و روستایی به عنوان یکی از موضوعات اصلی برای شناسایی مناظر فرهنگی در آینده مطرح بوده و با توجه به نقش این مناظر در تولید مواد غذایی در جهان، بررسی های منطقه ای و ملی آینده نیز ممکن است در این راستا صورت پذیرد. همچنین معیار دارا بودن «ارزش برجسته جهانی» به عنوان شرط ثبت آثار، باعث بی توجهی به برخی آثار ارزشمند گردیده است. در نهایت این که مناظر فرهنگی به عنوان منبع هویت و اعتقادات افراد ساکن در آن به شمار می روند. ورود آنها به لیست میراث جهانی یونسکو گام مهمی در جهت شناخت بین المللی این نوع سایت ها بوده و مقامات ملی و منطقه ای بایستی همچنان اقدامات حفاظت و حراست از این آثار ارزشمند را افزایش دهند. بدیهی است افزایش سهم ایران در ثبت مناظر فرهنگی، تاثیر فرهنگی این سرزمین در سیاستگذاری محلی، ملی، منطقه ای و فرامنطقه ای را آشکار خواهد ساخت. همچنین آگاهی هر چه بیشتر در زمینه شناخت، حفظ و احیا ارزش های فرهنگی، امکان نگرشی جامع را فراهم ساخته و امکان مشارکت جهت پایداری حیات ایران را فراهم می سازد.

منابع

- ایرانی بهبهانی، هما، بهرامی، بهرنگ، آقابراهیمی سامانی، فیروزه و ساعتیان، رویا. (۱۳۸۹). شناسایی نقش ساختارهای طبیعی در شکل گیری منظر فرهنگی سکونتگاه باستانی تخت سلیمان با استفاده از فناوری نوین دورسجی. *محیط شناسی*، ۳۶(۵۴)، ۱۰۹-۱۲۰.
- باورساد، مرضیه، و انصاری، مجتبی. (۱۳۹۵)، مدیریت و توسعه پایدار منظر فرهنگی چشم علی ری. *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۱۸(۳)، ۲۲۳-۲۳۵.
- بمانیان، محمدرضا و احمدی، فریال. (۱۳۹۳). *طراحی و اکولوژی منظر (مقدمه ای بر اصول و روش ها)*. تهران: هنر معماری قرن
- بمانیان، محمدرضا، نصاری، مجتبی، و الماسی فر، نینا. (۱۳۸۹). باززنده سازی «منظر فرهنگی» تخت سلیمان با تاکید بر رویکرد های بازآفرینی و حفاظت از میراث جهانی (ICOMOS منشور فلورانس، پی. ا. ج. چاپلدهود، سیاست بنگاه پارکهای کانادایی، بنگاه پارک ملی ایالات متحده). *مدیریت شهری*، ۸(۲۶)، ۷-۲۶.
- پورجعفر، محمدرضا و دهقانی، فهیمه. (۱۳۹۰). نقش «بازآفرینی» مناظر فرهنگی بر ارتقای کیفیت «زندگی شهروندی» (نمونه موردی: مجموعه زندیه شیراز). *نقش جهان*، ۱(۱)، ۸۱-۹۴.
- حبیبی، محسن و مقصودی، ملیحه. (۱۳۸۶). *مرمت شهری، تعاریف، نظریه ها، تجارب، منشورها و قطعه نامه های جهانی، روشها و اقدامات شهری*. تهران: دانشگاه تهران
- حناچی، پیروز، و عشرتی، پرستو. (۱۳۹۰). واکاوی اصلی ترین چالش های مفهوم منظر فرهنگی با تکیه بر بازشناخت و تحلیل کارنامه هجده ساله این مفهوم در مرکز میراث جهانی یونسکو. *نامه معماری و شهرسازی*، ۴(۷)، ۱۴۷-۱۶۳.
- فیلدن، برنارد و یوکیلیتو، یوکا. (۲۰۱۴). *مدیریت در محوطه های میراث جهانی*. ترجمه پیروز حناچی (۱۳۹۳)، تهران: دانشگاه تهران.
- یوکیلیتو، یوکا (۱۹۹۸). *استانداردها، اصول و منشورهای بین المللی حفاظت*. ترجمه سوسن چراغچی (۱۳۷۷). اثر (۲۹ و ۳۰)، ۱۲۱-۱۳۵.

References

- Bemanian, M., Ahmadi, F. (2014). *Landscape Ecology and Design*. Tehran: Honar e Memari Gharn
- Bemanian, M., and Ansari, M., and Almasifar, N. (2011). Rehabilitation of Takhteh Soleyman Cultural (Historical) Landscape. *Urban Management*, 8(26), 7-26. (in Persian)
- Expert Group on Cultural Landscapes (1992). France
- Expert Meeting on African Cultural Landscapes (1999). Tiwi, Kenya, March 9-14
- Expert Meeting on Desert Landscapes and Oasis Systems (2001). Oasis Kharga, Egypt
- Expert Meeting on European Cultural Landscapes of Outstanding Universal Value (1996). Vienna, Austria, 21 April
- Expert Meeting on 'Evaluation of general Principles and Criteria for Nomination of natural World Heritage Sites' (1996). Parc national de la Vanoise, France, March 22-24

- Expert Meeting on Heritage Canals (1994). Chaffey Lock, Canada, September 15-19
- Expert Meeting on Routes as Part of the Cultural Heritage (1994). Spain, November
- Expert Meeting on the Management Guidelines for Cultural Landscapes (1999). Banska Stiavnica, June
- Fielden, B. & Yokilto, Y. (2014). *Management in World Heritage Sites*. Translated by Piruz Hanachi, Tehtan: Tehran Uni. (in Persian)
- Fowler, P.J. (2003). World Heritage paper 6 (World Heritage Cultural Landscapes 1992-2002)
- Habibi, Mohsen and Maghsoudi, Maliheh (2007). *Urban Renovation: International Definitions, Theories, Experiences, Charters and Declarations, Urban Methods and Operations*, Tehtan: Tehran Uni. (in Persian)
- Hanachi, P., and Eshtrati, P. (2012). Investigating the Main Challenges of Cultural Landscape Concept by Focusing on Analysis of Eighteen-Year Experience of This Concept in UNESCO World Heritage Center. *Journal of Architecture and Urban Planning*, 4(7), 147-147. (in Persian)
- International Expert Meeting on "Cultural Landscapes of Outstanding Universal Value" (1993), Germany, October
- Irani Behbahani, H., Bahrami, B., Agha Ebrahimi Samani, F., Saatian, R. (2010). Identifying the Role of Natural Features in Forming Ancient Settlement of Takht-e Soleyman by Using Satellite Images. *Journal of Environmental Studies*, 36(54). (in Persian)
- Leader-Elliott, L. and Maltby, R. and Burke, H. (2004). Understanding Cultural Landscapes-Definition. Available from: <http://flinders.edu.au>
- Meeting of Experts on Cultural Landscapes in the Caribbean: Identification and Safeguarding Strategies (2005), *Santiago de Cuba*, November 7-10
- Mitchell, N., and Rossler, M. and Tricaud, P. (2009). World Heritage paper 26 (World Heritage Cultural Landscapes; A Handbook for Conservation and Management)
- Pourjafar M., Dehghani F. (2011). Role of Cultural Landscapes Regeneration in the Enhancement of the Quality of Citizen Life (case study: Zandieh Complex of Shiraz). *Naqshejahan*, 1(1), 81-94. (in Persian)
- Regional Expert Meeting on Cultural Landscapes in Central America (2000), San José, Costa Rica, September 27-29
- Regional Thematic Meeting on Cultural Landscapes in the Andes (1998), Arequipa / Chivay, Peru, May 17-22
- Regional Expert Meeting on Plantation systems in the Caribbean (2001), Paramaribo, Suriname, July 17-19
- Regional Thematic Study Meeting 'Asian Rice Culture and its Terraced Landscape' (1995), Manila, Philippines, 28 March - 4 April
- Rossler, M., (2001). Background Document on Unesco World Heritage Cultural Landscape States Parties Meeting towards a joint nomination of areas of the Alpine Arc for the World Heritage List (2001), Turin, Italy, July 5-8
- Sauer, C.O. (1925). *The morphology of landscape*. California: University of California press
- The Asia-Pacific Regional Workshop on Associative Cultural Landscapes (1995), New South Wales, Australia April 27-29
- Thematic Expert Meeting in Potential Natural World Heritage in the Alps (2000), Hallstatt, Austria
- Thematic meeting of experts on the agro-pastoral cultural landscapes in the Mediterranean (2007), Meyrueis, Lozère, France, September 20-22
- UNESCO World Heritage Centre /Agency for Cultural Affairs of Japan /Wakayama Prefectural Government (ed.): UNESCO Thematic Expert Meeting on Asia-Pacific Sacred Mountains (2001), Wakayama City, Japan, 5-10 September
- UNESCO World Heritage Centre (2017). Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention
- UNESCO. (2003). World Heritage Paper 7(Cultural Landscape: the Challenge of Conservation), Italy
- World Heritage Thematic Expert Meeting on Vineyard Cultural Landscapes (2001), Hungary, July
- Von Droste, B., Rössler, M., Titchen, S., (1998). Linking Nature and Culture. Report on the Global Strategy, Natural and Cultural Heritage Expert Meeting, Amsterdam, Netherlands, 25 to 29 March
- Yokilto, Yoka (1998). *International standards, principles and charters of protection*. Translated by Susan Cheraghchi, Effects. 29- 30. (in Persian)

Yüncü, Z., T., (2015). *A proposal for a method of cultural landscape character assessment: A research on the context, Method and results for the Cappadocia landscape*. PhD. Dissertation (Not published), Natural and applied science of Middle East technical university
<http://whc.unesco.org/en/cultural-landscape/>